

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 สภาพภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและสังคม	1
1. สภาพภูมิศาสตร์	1
1.1 ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ	1
1.2 อาณาเขต	2
1.3 สภาพทั่วไป	2
1.4 สภาพภูมิอากาศ	2
1.5 อุณหภูมิ	3
1.6 ปริมาณฝน	4
1.7 ลม	5
1.8 ความชื้นสัมพัทธ์	5
1.9 ภูเขา	6
1.10 แม่น้ำ	6
2. ทรัพยากรธรรมชาติ	7
2.1 ดิน	7
2.2 น้ำ	7
2.3 ป่าไม้	8
2.4 ทรัพยากรธรณีและแหล่งแร่	10
3. โครงสร้างพื้นฐาน	11
3.1 การคมนาคม	11
3.2 การสื่อสารและโทรคมนาคม	13
3.3 พลังงานไฟฟ้า	14
3.4 การประปา	16
4. สภาพแวดล้อม	17
4.1 ปัญหาการเปลี่ยนสภาพแม่เหล็ก	18
4.2 ปัญหาน้ำเสีย	19
4.3 ปัญหาฝุ่นละอองและอากาศเป็นพิษ	19
4.4 ปัญหาขยะ	19

5. ประชากร	19
5.1 คนไทยพื้นราบ	21
5.2 ชาวไทยภูเขา	22
5.3 จีนฮ่อ	24
5.4 ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า	25
5.5 ชาวลาวอพยพ	25
6. สภาพเศรษฐกิจทั่วไป	25
6.1 การเกษตร	26
6.2 การประมง	28
6.3 การปศุสัตว์	28
6.4 อุตสาหกรรม	28
6.5 การเงินการธนาคารและการคลัง	29
6.6 การท่องเที่ยวและการบริการ	30
6.7 การค้าบริเวณชายแดน	31
7. การเมืองการปกครอง	32
7.1 โครงสร้างราชการบริหารส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น	32
7.2 โครงสร้างการบริหารราชการของจังหวัด อำเภอ กิ่งอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน	34
7.3 การเลือกตั้ง	36
8. การศึกษา	37
9. ศาสนา	39
10. การสาธารณสุข	39
บทที่ 2 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น	41
การตั้งถิ่นฐาน	41
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์	45
เขียนรายในยุคต่างๆ	47
1. ยุคอาณาจักรโยนกไชยบุรีศรีช้างแสน	48
2. ยุคหิรัญนครเงินยาง	51
3. ยุคเชียงราย (มังราย)	53
4. ยุคพันธุมธิรัตนอาณาจักร	54

ความสัมพันธ์กับอาณาจักรต่างๆ	57
อาณาจักรทริภุญไชย	58
อาณาจักรสุโขทัย	58
อาณาจักรล้านนา	58
ผลกระทบจากยุคสงครามโลกครั้งที่ 2	59
บทที่ 3 มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น	63
1. มรดกทางธรรมชาติ	63
1.1 พื้นที่ป่า	63
1.1.1 ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์	63
1.1.2 ป่าเศรษฐกิจ	63
1.2 ต้นน้ำลำธาร	64
1.2.1 แม่น้ำโขง	64
1.2.2 แม่น้ำกก	64
1.2.3 แม่น้ำอิง	64
1.2.4 แม่น้ำคำ	64
1.2.5 แม่น้ำลาว	64
1.2.6 แม่น้ำสาย	64
1.2.7 แม่น้ำรวก	65
1.2.8 แม่น้ำจัน	65
1.3. แร่ธาตุและรัตนชาติ	65
1.4 ปลาบึก	66
1.5 พืชพันธุ์ไม้	68
1.6 ถ้ำในจังหวัดเชียงราย	70
1.6.1 ถ้ำพระ	70
1.6.2 ถ้ำช้างลี้ว	72
1.6.3 ถ้ำยุบ	73
1.6.4 ถ้ำพระอภิมหัย	73
1.6.5 ถ้ำตุ้ปู้	73
1.6.6 ถ้ำคอกก่องข้าว	73
1.6.7 ถ้ำมี้ด ถ้ำลม	74

1.6.8	ถ้ำหลวงแม่สรวย	76
1.6.9	ถ้ำหลวงนางนอน	77
1.6.10	ถ้ำปลา	78
1.6.11	ถ้ำเปลวปล่องฟ้า	79
1.6.12	ถ้ำพญานาค	80
1.6.13	ถ้ำตู้ปู่ (2)	81
1.6.14	ถ้ำปู่ม	81
1.6.15	ถ้ำแก้ว (ถ้ำผาจอม)	83
2.	มรดกทางวัฒนธรรม	84
2.1	โบราณวัตถุโบราณสถาน	84
2.1.1.	แหล่งโบราณคดี	84
2.1.2	เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่	85
2.1.3	พระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงใหม่	96
2.1.4	สิ่งสำคัญคู่บ้านคู่เมือง	97
2.2	ศิลปหัตถกรรมและงานช่างท้องถิ่น	105
2.2.1	ศิลปะการปั้นปูนเชียงใหม่	105
2.2.2	จิตรกรรม	107
2.2.3	สถาปัตยกรรม	107
2.3	มรดกทางภาษา	108
2.3.1	ลักษณะเด่นของภาษาล้านนา	108
2.3.2	วรรณกรรม	117
2.3.3.	เพลงกล่อมเด็ก	120
2.3.4	การละเล่นพื้นบ้าน	123
2.4	การศาสนาความเชื่อและพิธีกรรม	124
2.4.1	ตั้งธรรมหลวง	124
2.4.2	ทานกรรม	126
บทที่ 4	ภูมิปัญญาชาวบ้านและเทคโนโลยีท้องถิ่น	129
1.	ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน	129
1.1	พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ	129
1.2	การล่องเหมืองถมฝาย	130

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. 2544. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการฯ.

1.3	การทำนา	131
1.4	อาชีพขึ้นคอย	135
บทที่ 5	เอกลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย	139
	ธงประจำจังหวัด	139
	ต้นไม้ประจำจังหวัด	140
1.	เอกลักษณ์ทางธรรมชาติ	142
1.1	สิ่งที่มีอยู่ตามสภาพธรรมชาติ	142
1.1.1	คอยคอง	142
1.1.2	คอยผางาม	143
1.1.3	แดนเหนือสุดในสยาม	144
1.1.4	หนองหลวง	144
1.1.5	ทะเลสาบเชียงแสน	145
1.1.6	สามเหลี่ยมทองคำ	146
1.1.7	ถ้ำ	147
1.1.8	วนอุทยานถ้ำหลวง	148
1.1.9	น้ำตก	149
1.1.10	คอยแม่สลอง	150
1.1.11	หาดเชียงราย	150
1.2	ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ	151
1.2.1	น้ำพุร้อน	151
1.2.2	แม่น้ำสายสำคัญ	153
1.2.3	ภูชี้ฟ้า	153
1.2.4	คอยผาตั้ง	154
1.3	พันธุ์ไม้ขึ้นชื่อ	155
1.3.1	สับปะรดนางแล	155
1.3.2	ลิ้นจี่	156
1.3.3	ข้าวหอมแม่จัน	157
1.3.4	ชาวาวี	157
1.4	ทรัพยากรอื่นๆ	157
1.4.1	ปลาบึก	157

1.4.2	ทรายแม่น้ำกก	158
2.	เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม	159
2.1	หัตถกรรมทางช่างฝีมือ	159
2.1.1	เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง	159
2.1.2	การทอเสื่อกก	160
2.1.3	การถักไม้กวาดดอกหญ้า	161
2.2	ศิลปกรรม	161
2.2.1	ฟ้อนสาวไหม	161
2.2.2	ซอละม้ายเชียงแสน	162
2.2.3	ดนตรีพื้นเมือง	163
2.2.4	ตุง	164
2.2.5	โคม	166
2.3	วัฒนธรรมอาหารการกิน	168
2.3.1	ลาบ	168
2.3.2	แกงฮังเล	169
2.3.3	ขนมเส้นน้ำเงี้ยว	169
2.3.4	ข้าวแรมพิน	170
2.4	ขนบธรรมเนียมประเพณี	171
2.4.1	दानก้วยสลาก	171
2.4.2	ประเพณีนมัสการพระมหาชินธาตุเจ้าดอยตุง	172
2.4.3	เป็งพุทธ	173
2.5	ภาษาถิ่น	173
2.5.1	ภาษาพูด	173
2.5.2	ภาษาเขียน	174
2.5.3	ภาษาถิ่นของชนกลุ่มน้อย	175
บทที่ 6	บุคคลสำคัญของท้องถิ่น	179
	พระเจ้าพรหมมหาราช	179
	พญามังรายมหาราช	179
	สมเด็จพระพุทธชินวงศ์	183
	นายแพทย์วิลเลียม เอ. ปริกส์	186

นายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์	188
นายชูสง่า ฤทธิประศาสน์ (ไชยพันธุ์)	191
นายเอนก สิทธิประศาสน์	193
นายคำรณ บุญเชิด	194
นายบรรจบ ชุตกุลชาติ	195
นายอินสม ไชยชมภู	196
นายแปง โนจา	198
นายแสง ลือสุวรรณี	200
นางบัวเรียว รัตนมณีภรณ์	203
นายจำรัส พรหมมินทร์	207
นายถวัลย์ ดัชนี	212
นายแพทย์เสมอ พริ้งพวงแก้ว	214
นางเตือนใจ ดีเทศน์	216
นางสาวปริม อินทวงศ์	219
บทที่ 7 พระมหากษัตริย์คุณในการพัฒนาท้องถิ่น	223
การเสด็จเยือนจังหวัดเชียงราย	223
โครงการหลวง	226
โครงการตามพระราชดำริ	229
โครงการและพระราชกรณียกิจของพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่นๆ	233
- โครงการศิลปาชีพบ้านร่มฟ้าทอง	233
- โครงการธนาคารข้าวตามพระราชเสาวนีย์	233
- โครงการโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช	233
- โครงการควบคุมภาวะขาดสารไอโอดีนฯ	234
- โครงการรณรงค์ขจัดโรคขาดสารไอโอดีนฯ	234
- โครงการจัดตั้งหอสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”	235
พระมหากษัตริย์คุณในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	235
- โครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	236
- โครงการแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	236
พระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	238